

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БІДНОСТІ. ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація

Для забезпечення доступу вразливих категорій споживачів до найважливіших енергетичних послуг та максимізації вигод від лібералізації енергетичного ринку, у рамках членства в Енергетичному співтоваристві регламентується здійснювати заходи для стимулювання енергоефективності в усіх житлових приміщеннях, розробити національні плани дій або інші належні рамки з метою запобігання енергетичної бідності.

На сьогодні основні засади з попередження енергетичної бідності визначено у Директивах Європейського Союзу та представленому офіційному повідомленні Європейської Комісії Четвертого енергетичного пакету «Чиста енергія для європейців». Положення передбачають зосередити увагу на заходах з підвищення енергоефективності житлових будівель вразливим споживачам енергоресурсів водночас із заохоченням їх до активної участі в зменшенні витрат, спираючись на чітку, своєчасну та достовірну інформацію про витрати енергоресурсів та моніторинг заощаджень.

В Україні головним чином здійснюються заходи з попередження енергетичної бідності на основі надання безповоротної адресної державної соціальної допомоги. У той же час реалізація заходів з підвищення енергоефективності вразливих споживачів енергоресурсів здійснюється в незначних обсягах на основі реалізації державної програми «теплі кредити».

З урахуванням визначених тенденцій, підготовлені рекомендації Міністерству соціальної політики України, Міністерству фінансів України, Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державному агентству з енергоефективності та енергозбереження України що стосуються розробки програми термомодернізації для індивідуальних житлових будинків в межах роботи Фонду енергоефективності; впровадження частки заходів з енергоефективності на пріоритетній основі у домогосподарствах, які потерпають від енергетичної бідності; заохочення вразливих споживачів до активної участі спираючись на своєчасну та достовірну інформацію про витрати енергоресурсів та моніторинг заощаджень. *Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення політики у цій сфері.*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БІДНОСТІ. ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Забезпечення доступу до доступних, надійних, стійких і сучасних джерел енергії визначено важливим орієнтиром в досягненні Україною Цілей Сталого розвитку, що були представлені в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна»¹ та затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку в 2015 р. Для подолання проблем, пов'язаних із доступом окремих категорій споживачів до найважливіших енергетичних послуг належної якості за доступними цінами та максимізації вигод від лібералізації енергетичного ринку, передбачається запровадження та розширення Україною нормативно-правової бази Європейського Союзу з енергетики (зокрема впровадження положень Директив 2009/72/ЄС², 2009/73/ЄС³, 2012/27/ЄС⁴). Державам-членам ЄС визначається завданням здійснювати заходи для стимулювання енергоефективності в усіх житлових приміщеннях, розробити національні плани дій або інші належні рамки з метою запобігання енергетичній бідності.

За визначенням, що представлено Обсерваторією з питань енергетичної бідності⁵, енергетична бідність – це чітка форма бідності, пов'язана з різними несприятливими наслідками для здоров'я та благополуччя людей, що

¹ “Цілі Сталого Розвитку: Україна”: національна доповідь [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=22e86f94-a9dd-421e-adcb-e38748a4b7cb>

² “Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС” : Директива Європейського парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року [Електронний ресурс] / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245023096>

³ “Про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС” : Директива Європейського парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року [Електронний ресурс] / Міністерство юстиції України. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/file/32544.docx>

⁴ “Про енергоефективність, яка змінює Директиви 2009/125/ЄС та 2010/30/EU і скасовує Директиви 2004/8/ЄС та 2006/32/ЄС” : Директива Європейського парламенту та Ради 2012/27/ЄС від 25 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс] / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. – Режим доступу : http://sae.gov.ua/sites/default/files/UKR_Directive_27_2012_2.doc

⁵ *What is energy poverty?* [Електронний ресурс] / EU Energy Poverty Observatory. – Режим доступу: <https://www.energypoverity.eu/about/what-energy-poverty>

посилюється через неможливість доступу до найважливіших енергетичних послуг, що необхідні для забезпечення гідного рівня життя та здоров'я людей - адекватне тепло, охолодження, освітлення та енергія на електроживлення. Енергетична бідність може бути спричинена комбінацією таких факторів, як: високі витрати енергії, неефективні будівлі та енергоприлади, низькі доходи домогосподарств, високі ціни на енергоносії⁶.

Рівень енергетичної бідності непрямим чином впливає на багато сфер політики, включаючи охорону здоров'я, навколишнє середовище та продуктивність праці, а ініціювання заходів з попередження енергетичної бідності може принести багато переваг, в тому числі зменшення витрат урядів на охорону здоров'я, зменшення забруднення повітря, підвищення комфорту та добробуту, покращення бюджетів домогосподарств та збільшення економічної активності.

Нормативні засади з попередження та подолання енергетичної бідності в Європейському Союзі визначено у Директивах 2009/72/ЄС, 2009/73/ЄС, 2012/27/ЄС. З метою попередження енергетичної бідності положення Директиви 2012/27/ЄС⁷ регламентують впровадження механізмів стимулювання енергоефективності в усіх житлових приміщеннях, а для домогосподарств, що потерпають від енергетичної бідності – встановлюють можливість з соціальною метою включати вимоги щодо економії енергії, при цьому передбачивши, що частка заходів з енергоефективності повинна впроваджуватися на пріоритетній основі у домогосподарствах, які потерпають від енергетичної бідності.

⁶ *Opinion of the European Economic and Social Committee on Energy poverty in the context of liberalisation and the economic crisis (exploratory opinion)* [Електронний ресурс] / EUR-Lex Access to European Union law. – Режим доступу: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.ten-opinions.19528>

⁷ *Про енергоефективність*, яка змінює Директиви 2009/125/ЄС та 2010/30/EU і скасовує Директиви 2004/8/ЄС та 2006/32/ЄС : Директива Європейського парламенту та Ради 2012/27/ЄС від від 25 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс] / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. – Режим доступу : http://sae.gov.ua/sites/default/files/UKR_Directive_27_2012_2.doc

Для подолання енергетичної бідності у Директивах 2009/72/ЄС⁸, 2009/73/ЄС⁹ регламентовано державам-членам ЄС розробити національні плани дій або інші належні рамки для боротьби з енергетичною бідністю з метою зменшення кількості осіб, які страждають від цієї ситуації. При цьому держави-члени ЄС повинні гарантувати постачання енергії, необхідної для вразливих споживачів, наприклад, у рамках соціальної політики чи покращення енергетичної ефективності житлових приміщень на користь вразливих споживачів.

Ряд заходів з подальшого вдосконалення нормативно-правової бази щодо попередження енергетичної бідності, з-поміж іншого, було ініційовано та представлено Європейською комісією 30 листопада 2016 р. в четвертому енергетичному пакеті «Чиста енергія для європейців»¹⁰. В офіційному повідомленні Європейської комісії Communication from the Commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee, the committee of the regions and the European investment bank - Clean Energy For All Europeans (COM(2016) 860 final)¹¹ визначено пропозиції до вдосконалення правочинів у напрямі досягнення трьох основних цілей: підвищення енергоефективності, досягнення лідерства у галузі поновлюваних джерел енергії, забезпечення справедливої угоди для споживачів енергоресурсів.

У частині підвищення енергоефективності будівель Європейська комісія визначає, що інвестиції в енергозбереження часто ігноруються (враховуючи, що

⁸ Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС : Директива Європейського парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року [Електронний ресурс] / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245023096>

⁹ Про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС : Директива Європейського парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року [Електронний ресурс] / Міністерство юстиції України. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/file/32544.docx>

¹⁰ Commission proposes new rules for consumer centred clean energy transition [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/energy/en/news/commission-proposes-new-rules-consumer-centred-clean-energy-transition>

¹¹ Communication from the Commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee, the committee of the regions and the European investment bank - Clean Energy For All Europeans (COM(2016) 860 final) [Електронний ресурс] / EUR-Lex Access to European Union law. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:52016DC0860>

будівлі регулярно обслуговуються), а недостатність надійної інформації в споживачів та сумніви щодо можливих переваг створюють бар'єри для підвищення енергоефективності. В аспекті попередження енергетичної бідності акцентується увага на заходах з підвищення енергоефективності житлових будівель вразливим споживачам енергоресурсів на пріоритетній основі, що є одним із найкращих способів протидії факторам виникнення енергетичної бідності. Задля цього продукується більш ефективне використання державних ресурсів та орієнтація на залучення грантів, а також заохочення споживачів до активної участі в зменшенні витрат, спираючись на чітку, своєчасну та достовірну інформацію про витрати енергоресурсів та моніторинг заощаджень.

Нарощування частки використання відновлюваних джерел енергії, поряд із заходами підвищення енергоефективності, сприяє попередженню енергетичної бідності, зменшенню рахунків за енергоресурси - відзначається в повідомленні Європейського комісара з енергетики та кліматичних дій Мігель Аріас Каньете¹². У цьому напрямі Європейська комісія пропонує підвищити залученість споживача в енергетичний ринок за рахунок переходу від централізованих систем до системи розподіленої генерації, де енергетичні кооперативи та окремі домогосподарства перетворюються на учасників ринку і мають можливість генерувати, зберігати та використовувати для власного споживання електроенергію з відновлюваних джерел енергії¹³.

В аспекті забезпечення справедливої угоди для споживачів Європейська комісія пропонує¹⁴ розширити можливості здійснювати вибір щодо забезпечення споживачів енергоресурсами. Для підприємців це передбачає підвищення конкурентоспроможності, а для населення – підвищення їх

¹² *One step closer towards fulfilling the Energy Union: Commission welcomes Parliament committee votes on Clean Energy Package* [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/news/one-step-closer-towards-fulfilling-energy-union-commission-welcomes-parliament-committee-votes-clean-energy-package-2018-jul-10_en

¹³ *Четвертий енергопакет: до чого варто готуватися ЄС та Україні* [Електронний ресурс] / Європейська правда. – Режим доступу: [HTTPS://WWW.EUOINTEGRATION.COM.UA/ARTICLES/2017/01/23/7060444/](https://www.euointegration.com.ua/articles/2017/01/23/7060444/)

¹⁴ *Communication from the Commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee, the committee of the regions and the European investment bank - Clean Energy For All Europeans (COM(2016) 860 final)* [Електронний ресурс] / EUR-Lex Access to European Union law. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:52016DC0860>

активності на енергетичному ринку, можливість отримувати чітку інформацію про їх енергоспоживання та підвищення контролю своїх витрат. Представлені Європейською Комісією пропозиції розширюють можливості споживачів для отримання прозорих, чітко роз'яснених тарифів за енергоресурси, прості умови зміни постачальника, водночас може застосовуватися цільова соціальна допомога для окремих категорій споживачів.

Пропозиції Європейської Комісії щодо формування *організаційних засад з попередження та подолання енергетичної бідності* полягають в необхідності державам-членам Європейського Союзу контролювати та звітувати про рівень енергетичної бідності та здійснювати заходи, спрямовані на її подолання. У той же час держави-члени будуть самостійно визначати критерії для вимірювання енергетичної бідності та приймати ефективні рішення^{15, 16}. Щоб допомогти державам членам Європейського Союзу у їх зусиллях з попередження та подолання енергетичної бідності з ініціативи Європейської комісії у кінці 2017 р. було створено Обсерваторію з енергетичної бідності (EU Energy Poverty Observatory)¹⁷. Головна місія Обсерваторії з питань енергетичної бідності полягає у інформаційно-аналітичній підтримці супроводження процесу з'ясування масштабів енергетичної бідності в Європі та формуванні й реалізації політики протидії її виникненню і подолання. Передбачається, що Обсерваторія з енергетичної бідності буде слугувати для визначення найкращих міжнародних практик з попередження та подолання, розробки показників вимірювання енергетичної бідності, здійснювати комплексний огляд ситуації на основі порівняльних даних.

В Україні забезпечення доступу окремих категорій споживачів до найважливіших енергетичних послуг належної якості головним чином реалізується на основі соціального забезпечення вразливих споживачів

¹⁵ Так само

¹⁶ *Vice-President Šefčovič at the launch of the EU Energy Poverty Observatory* [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-18-505_en.htm

¹⁷ *Role and Mission* [Електронний ресурс] / EU Energy Poverty Observatory. – Режим доступу: <https://www.energypoverty.eu/about/role-and-mission>

енергоресурсів. Чинним законодавством України^{18,19} визначено, що вразливі споживачі – це побутові споживачі, які набувають право на державну допомогу, в порядку встановленому Кабінетом Міністрів України. Для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг Постановою Кабінету Міністрів України²⁰ передбачається надання безповоротної адресної державної соціальної допомоги громадянам, що проживають у житлових будинках і не можуть самотужки платити за житлово-комунальні послуги, оплачувати витрати на управління багатоквартирним будинком.

У 2017-2018 рр. були прийняті рішення, спрямовані на запровадження поетапного переходу до монетизації адресної соціальної допомоги вразливих споживачів енергоресурсів, відповідно до Закону України від 9 листопада 2017 р. №2189-VIII «Про житлово-комунальні послуги»²¹. За повідомленням Міністра соціальної політики Андрія Рєви²², на сьогодні підготовлено пропозиції для проведення монетизації в три етапи: з 1 січня 2019 р. – для близько 100-150 тис. домогосподарств, що звернулися за субсидіями з новим пакетом документів; з 1 травня 2019 р. – монетизація для домогосподарств, яким призначено субсидію на неопалювальний період 2019 року; з 1 жовтня 2019 року – повний перехід на монетизацію субсидій. Після закінчення опалювального сезону залишок коштів, що споживач заощадив, зможе використати на власний розсуд.

Перехід до монетизації житлово-комунальних субсидій спрямований на заохочення отримувачів субсидій до скорочення споживання енергоресурсів, зниження патерналістських настроїв серед населення (зокрема, вразливих

¹⁸ *Про ринок природного газу*: Закон України від від 09.04.2015 № 329-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/329-19>

¹⁹ *Про ринок електричної енергії*: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>

²⁰ *Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива* [Електронний ресурс] / Законодавство України. - <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>

²¹ *Про житлово-комунальні послуги*: закон України від 9 листопада 2017 року №2189-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>

²² *В Минсоцполитики назвали сроки полной монетизации субсидий* [Електронний ресурс] / РБК-Украина. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/rus/news/vostochnyy-flang-nato-sushchestvovat-ukrainy-1540387645.html>

споживачів енергоресурсів), подолання стереотипу існування надлишку дешевих енергоресурсів, що досі зберігаються в суспільстві. Це викликано тим, що одержувачі субсидії споживають енергоресурсів набагато більше, ніж домогосподарства, які оплачують рахунки самостійно. За даними «Нафтогаз України» у Кіровоградській області споживачі-субсидіанти, які проживають у квартирах з індивідуальним опаленням, споживають газу в 1,6 разу більше, ніж ті, хто субсидій не отримує. А субсидіанти, які проживають у будинках, споживають газу в два рази більше, ніж сім'ї, які не отримують соціальну допомогу²³.

Зважаючи на рішення Кабінету Міністрів України щодо зростання ціни на газ на 23,5 % для соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів, Президент України Петро Порошенко поставив завдання Уряду негайно розробити та запровадити механізм монетизації субсидій. За його словами, коли людина заощаджує електроенергію, тепло, пальне, заощаджує газ, то частину цих коштів краще віддати людині²⁴.

У напрямі підвищення енергоефективності в більшій мірі здійснюється стимулювання населення, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) і житлово-будівельних кооперативів до впровадження енергоефективних заходів. Запроваджено механізм відшкодування 20...40 % від суми кредиту на придбання енергоефективного обладнання та/чи матеріалів. Для вразливих споживачів енергоресурсів реалізується додаткове стимулювання до енергоефективних заходів за рахунок відшкодування 35...70 % суми кредиту²⁵.

²³ *Одержувачі субсидій споживають газу набагато більше, ніж сім'ї, які оплачують рахунки самостійно, - "Нафтогаз" [Електронний ресурс] / Цензор.нет. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/3087647/oderjuvachi_subsydiyi_spojvyayut_gazu_nabagato_bilshe_nij_simyi_yaki_oplachu_yut_rahunky_samostiyno*

²⁴ *Головне завдання – це захист людей, в тому числі і соціальний захист – Президент новому голові Київської ОДА [Електронний ресурс] / Президент України: офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/golovne-zavdannya-ce-zahist-lyudej-v-tomu-chisli-i-socialnij-50682>*

²⁵ *Урядова програма "теплих" кредитів [Електронний ресурс] / Держенергоефективності: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/uk/consumers/derzh-pidtrymka-energozabespechenya>*

Уряд стабільно фінансує заходи спрямовані на скорочення споживання енергоресурсів. За 4 роки реалізації програми «теплі» кредити її учасниками стали понад 500 тисяч українських родин, які впровадили заходи з енергоефективності вартістю 6,7 млрд грн та економлять енергоресурсів в еквіваленті газу близько 230 млн м³ щорічно, а загальні видатки з державного бюджету склали близько 2,3 млрд грн. У 2018 р. на програму «теплі» кредити виділено 400 млн грн, а цією допомогою скористалися більше 115 тис. родин²⁶. У той же час лише на 2018 р. у бюджеті передбачено видатків на суму 71 млрд грн на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати, вивезення побутового сміття та рідких нечистот та 2,7 млрд грн – на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу²⁷.

На сьогодні прийняття Закону України «Про фонд енергоефективності» від 8 червня 2017 р. №2095-VIII та робота над нормативно-правовими актами, що необхідні для реалізації цього Закону зорієнтовані на початок роботи Фонду енергоефективності в березні 2019 р.²⁸ Для вразливих споживачів енергоресурсів Концепція Фонду енергоефективності передбачає механізм перетворення субсидій на інвестиції в енергоефективність. Наразі одержувачі субсидій становлять велику частину домогосподарств, а більшість з них не мають фінансових ресурсів та стимулів (значній частині споживачів рахунки за енергоресурси покривають субсидії в повному обсязі) інвестувати в проекти з підвищення енергоефективності. Зважаючи на ситуацію, Концепцією Фонду

²⁶ У проекті Державного бюджету на 2019 рік закладено 2 млрд грн на енергоефективність [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/v-proekti-derzhavnogo-byudzhetu-na-2019-rik-zakladeno-2-mlrd-grn-na-energoefektivnist>

²⁷ Про державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

²⁸ Фонд енергоефективності не запрацює в 2018 році, як обіцяв Зубко [Електронний ресурс] / Слово і діло: аналітичний портал. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/10/25/novyna/suspilstvo/fond-enerhoefektyvnosti-ne-zaprasyuye-2018-rocz-i-yak-obicyav-zubko>

енергоефективності²⁹ передбачено механізми надання додаткових стимулів до підвищення енергоефективності (зокрема, за рахунок поступового зниження виплат субсидій, зниження мінімального платежу після енергоефективного проекту), підвищення обізнаності громадян, надання додаткових інструментів за рахунок монетизації субсидій на спеціальних рахунках, надання гранту на всю вартість проекту для отримувачів субсидій та ін.

Передбачається, що у рамках діяльності Фонду енергоефективності право на отримання компенсації витрат проекту термомодернізації будуть мати ОСББ і співвласники багатоквартирних будинків, зокрема будинки, що побудовані до 2006 р. включно³⁰. Водночас одним із завдань Фонду буде часткове повернення субсидій на фінансування заходів з енергоефективності, а коли в 2019 р. почнеться монетизація субсидій, то в будинках, де проведена модернізація, частина зекономлених субсидій повинна повертатися до Фонду³¹. Проте це завдання входить у протиріччя із раніше прийнятими положеннями Закону України «Про житлово-комунальні послуги» в частині виплати споживачу в грошовій формі передбачених законодавством пільг та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг та буде призводити до зниження у споживачів зацікавленості до енергоощадності..

Учасниками майбутньої Програми з термореновації багатоквартирних будинків від державного Фонду енергоефективності можуть бути лише ОСББ та співвласники багатоквартирних будинків³². Проте, за повідомленням

²⁹ Фонд енергоефективності: Концепція та План створення [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/53/22/edb88ac54f8da33bea58667203f6de2f_1512733814.pdf

³⁰ Фонд енергоефективності. Найважливіше про програму з термореновації багатоквартирних будинків [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/EE_Fund_brochure_ua-1.pdf

³¹ *Зубко Г.* Для отримувачів субсидій в рамках фінансування Фонду енергоефективності, можливо, виділимо додатково 9% [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/gennadij-zubko-dlya-otrimuvachiv-subsidij-v-ramkah-finansuvannya-fondu-energoefektivnosti-mozhlivo-vidilimo-dodatkov-9>

³² Фонд енергоефективності. Найважливіше про програму з термореновації багатоквартирних будинків [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/EE_Fund_brochure_ua-1.pdf

Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Геннадія Зубка, чим менше місто і чим менше багатоповерховий сектор, тим більше там субсидіантів, а загальна кількість субсидіантів досягла в країні 65 %³³. Передбачається, що у проекті бюджету на наступний рік закладено фінансування Фонду енергоефективності на рівні 1,6 млрд грн, а Європейський союз надасть транш у розмірі 54 млн євро на потреби Фонду енергоефективності України. При цьому на програму «теплі кредити», якою можуть скористатися власники індивідуальних житлових будинків – лише 0,4 млрд грн (для надання безповоротної адресної державної соціальної допомоги громадянам передбачено 55 млрд грн)³⁴. Тому варто в межах роботи Фонду енергоефективності додатково розробити програму з термомодернізації індивідуальних житлових будинків.

В інтересах забезпечення енергоощадності споживачів Законом України від 22 червня 2017 р. №2119-VIII «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання»³⁵ передбачено забезпечення комерційного обліку послуг з постачання теплової енергії, гарячої води, централізованого водопостачання та забезпечення відповідною обліковою інформацією споживачів таких послуг. З-поміж іншого Законом також передбачається, що споживачі енергетичних послуг мають отримувати інформацію про середній обсяг споживання та середній розмір плати за комунальну послугу іншими споживачами відповідної категорії (у тому числі в розрізі класів будівель); рекомендації щодо можливих заходів з підвищення енергоефективності будівель, інформація про державні цільові та інші програми підвищення енергоефективності, контактна

³³ Зубко Г. Для отримувачів субсидій в рамках фінансування Фонду енергоефективності, можливо, виділимо додатково 9% [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/gennadij-zubko-dlya-otrimuvachiv-subsidij-v-ramkah-finansuvannya-fondu-energoefektivnosti-mozhlivo-vidilimo-dodatkovu-9>

³⁴ Дані були озвучені Віце-прем'єр міністром України, міністром регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ Г.Зубко під час роботи круглого столу “Держбюджет 2019: політика енергоефективності і енергетичної модернізації, чи високих тарифів і бюджетних субсидій” 29 жовтня 2018 року.

³⁵ Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання : Закон України від 22 червня 2017 року № 2119-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-19>

інформація та порядок одержання додаткової інформації, - таким чином стимулюючи до зниження обсягів споживання енергоресурсів.

Впровадження стимулів в державах-членах Європейського Союзу до активної участі споживачів в зниженні обсягів споживання енергоресурсів, спираючись на чітку, своєчасну та достовірну інформацію про витрати енергоресурсів та моніторинг заощаджень визначається одним з пріоритетів. Для зменшення споживання первинної енергії та максимальних (пікових) навантажень в напрямку здійснення заходів з енергоефективності та управління попитом на електричну енергію, Законом України від 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII «Про ринок електричної енергії»³⁶ передбачається надавати перевагу засобам регулювання навантаження, зокрема за рахунок тимчасової (обмеженої у часі) зміни споживання електричної енергії на договірних засадах. При цьому залучення споживачів до активної участі в зниженні обсягів споживання енергоенергії може здійснюватися за рахунок зміни тарифів на передачу електричної енергії тимчасово (обмеженої у часі). Пропри це в Україні вказаний інструмент залучення споживачів до активної участі в зниженні обсягів споживання енергоресурсів не реалізовується.

Висновки

Для забезпечення доступу вразливих категорій споживачів до найважливіших енергетичних послуг належної якості за доступними цінами та максимізації вигод від лібералізації енергетичного ринку, у державах-членах ЄС передбачається розробити національні плани дій або інші належні рамки з метою запобігання енергетичній бідності, здійснювати заходи, спрямовані на стимулювання енергоефективності в усіх житлових приміщеннях.

На сьогодні основні засади з попередження та подолання енергетичної бідності визначено у Директивах Європейського Союзу 2009/72/ЄС, 2009/73/ЄС, 2012/27/ЄС та представлено в Офіційному повідомленні

³⁶ *Про ринок електричної енергії*: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>

Європейської комісії Четвертого енергетичного пакету «Чиста енергія для європейців». Одним із найкращих способів попередження енергетичної бідності вбачається зосередження уваги на заходах з підвищення енергоефективності житлових будівель вразливим споживачам енергоресурсів на пріоритетній основі. Одночасно із ефективним використанням державної допомоги та орієнтацією на залучення грантів продукується заохочення вразливих споживачів до активної участі в зменшенні витрат, спираючись на чітку, своєчасну та достовірну інформацію про витрати енергоресурсів та моніторинг заощаджень. Пропозиції Європейської Комісії щодо формування організаційних засад з попередження та подолання енергетичної бідності передбачають моніторинг і звітування про рівень енергетичної бідності, а визначати критерії для вимірювання енергетичної бідності та приймати ефективні рішення держави-члени Європейського Союзу мають самостійно.

Головним чином в Україні здійснюються заходи з попередження енергетичної бідності на основі соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів, а саме надання безповоротної адресної державної соціальної допомоги. Проте наразі обсяги споживання газу субсидіантами в 1,6...2 рази перевищують обсяги споживання домогосподарств, які не отримують соціальну допомогу. Анонсований перехід з 1 січня 2019 р. до монетизації адресної соціальної допомоги вразливих споживачів енергоресурсів передбачає заохочення отримувачів субсидій до скорочення споживання енергоресурсів, зниження патерналістських настроїв серед населення. Наразі реалізація заходів з підвищення енергоефективності вразливих споживачів енергоресурсів здійснюється на основі відшкодування частки від суми кредиту на придбання енергоефективного обладнання та/чи матеріалів, а з березня 2019 р. – передбачається початок роботи Фонду енергоефективності для модернізації будинків від ОСББ.

Першочерговими завданнями у рамках заходів, спрямованих на попередження енергетичної бідності є розробка програми термомодернізації

для індивідуальних житлових будинків в межах роботи Фонду енергоефективності, заохочення вразливих споживачів енергоресурсів до активної участі в зменшенні витрат, спираючись на чітку, своєчасну та достовірну інформацію про витрати енергоресурсів та моніторинг заощаджень, а також впровадження для вразливих споживачів заходів з енергоефективності на пріоритетній основі.

Рекомендації

1. Кабінету Міністрів України

- забезпечити виконання поставлених Президентом України завдань щодо розробки та запровадження механізму монетизації субсидій відповідно до Закону України «Про житлово-комунальні послуги»;

2. Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерству соціальної політики України, Державному агентству з енергоефективності та енергозбереження України

- відповідно до Директиви 2012/27/ЄС забезпечити впровадження частки заходів з енергоефективності на пріоритетній основі у домогосподарствах, які потерпають від енергетичної бідності;

3. Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

- забезпечити своєчасне прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації Закону «Про Фонд енергоефективності» та початок роботи Фонду енергоефективності;

- розробити програму термомодернізації для індивідуальних житлових будинків в межах роботи Фонду енергоефективності;

- забезпечити дотримання положень Закону України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання» в частині надання інформації споживачам в рахунках на оплату комунальної послуги про середній обсяг

споживання та середній розмір плати за комунальну послугу іншими споживачами відповідної категорії (у тому числі в розрізі класів будівель) та рекомендації щодо можливих заходів з підвищення енергоефективності будівель.

***4. Міністерству енергетики та вугільної промисловості України,
Державному агентству з енергоефективності та енергозбереження
України***

- розглянути можливість застосування положень Закону України «Про ринок електричної енергії» в частині залучення домогосподарств до механізму управління попитом.

Завгородня С. П.
відділ енергетичної та техногенної безпеки
Національний інститут стратегічних досліджень
листопад 2018 р.